

İŞÇİ ÜCRETİNİN BU ÜCRETE YÖNELİK HACİZ VE İŞVERENİN İFLASI İLE İŞVERENE YÖNELİK HACİZ HALİNDE KORUNMASI

N. Binnur SÜMER (*)

GİRİŞ

Genel olarak ücret, işçinin hizmet sözleşmesi gereğince, işveren yararına gördüğü işin karşı edimidir (1). Dolayısıyla ücret, görülen bir hizmetin karşılığı olup, hizmet sözleşmesine dayanarak bir işte çalışan işçiye, yaptığı işe karşılık olmak üzere ödenir (2).

İş Kanunu 26/1'de "genel anlamda ücret, bir kimseye bir iş karşılığında, işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve nakden ödenen meblağı kapsar" şeklinde ifade edilen ücret, hizmet sözleşmesinin temel ve kurucu unsurlarındandır. Bunun yanısıra ücret, işçilerin iktisadi ve sosyal durumlarını yakından ilgilendiren bir faktördür (3).

Klasik ve liberal anlayışın hakim olduğu dönemlerde, sadece iktisadi bir kavram olarak ele alınan ücret, işçi ve işverenin anlaşmaları ile serbestçe belirlenebilmiştir (4). Ancak ücretin, işçinin ve ailesinin tek gelir ve geçim kaynağı olduğu gözönünde bulundurulurken, ayrıca düzenlenmesi ve korunması yoluna gidilmiştir (5). Dolayısıyla, işverenin ücret ödeme borcu, sıradan bir borç olmaktan çıkarılarak, sosyal karakteri ön plana çıkarılmıştır (6). Bu sebeple, işçinin ekonomik ve sosyal bakımdan imkanları daha fazla olan işverene karşı korunması

(*) S.Ü. Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Araştırma Görevlisi.

(1) Tankut CENTEL, İş Hukukunda Ücret, İstanbul 1988, s. 58; Münir EKONOMİ, İş Hukuku, C. 1, Ferdi İş Hukuku, İstanbul 1984, s. 139; Adil İZVEREN, İş Hukuku, C. 1, 2, 3, Ankara 1874, s. 131; Nuri ÇELİK, İş Hukuku Dersleri, 11.B., İstanbul 1992, s. 107.

(2) Tankut CENTEL, İş Hukuku, C. 1, Bireysel İş Hukuku, İstanbul 1992, s. 139; H. Kemal ELBİR, İş Hukuku, 9. B., İstanbul 1987, s. 74; Seza REİSOĞLU, Hizmet Akdi, Mahiyeti-Unsurları-Hükümleri, Ankara 1968, s. 40, 41.

(3) EKONOMİ, s. 130; CENTEL, s. 45.

(4) Ünal NARMANLIOĞLU, İş Hukuku, C. 1, 2. B., İzmir 1994, s. 203; İZVEREN, s. 132; EKONOMİ, s. 130.

(5) NARMANLIOĞLU, s. 202; İZVEREN, s. 132.

(6) NARMANLIOĞLU, s. 203; EKONOMİ, s. 130; İZVEREN, s. 132; CENTEL, s. 59.

amacıyla, ücretin tespiti konusunda irade serbestisi daraltılmış ve Devletin geniş ölçüde müdahalesine yer verilmiştir (7). Zira, ücret ödeme borcu, işçinin işi yapma borcu karşısında, işverenin hizmet sözleşmesinden doğan temel borçlarından birisidir. Bu sebeple, işverenin bu borcunu yerine getirmesi amacıyla, Devlet, ücretin korunmasına ilişkin emredici hukuk kuralları koyarak, sözkonusu borca müdahale etmiş ve sanayi ihtilalinden sonraki yıllarda çıkarılan kanunlarla, işçilerin ücret bakımından korunmaları sağlanmıştır (8).

Ücret, Anayasa'da düzenlenerek, teminat altına alınmıştır. Buna göre, "Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır" (AY.md.55).

Ücretin sosyal ve iktisadi öneminden dolayı buna ilişkin kanuni düzenlemelerde, işçi ve ailesinin hayat seviyesinin yükseltilmesinin yanısıra, ücret alacağının işverene, üçüncü kişilere ve işçinin kendisine karşı korunması da amaçlanır. Yani işçinin tek geçim kaynağı olan ücretin, belirli bir sınırın altına indirilmesi veya tamamen ortadan kaldırılması tehlikesini önleyecek kurallar ile ücretin, teminat altına alınması sağlanır. Böylece, işverenin ücret ödeme borcunu eksiksiz yerine getirmesi, iflas veya icra takibi gibi ekonomik açıdan zorda kaldığı bir dönemde dahi, işçinin haklarının mümkün olduğunca korunması gerekir. Bunun gibi, ücretlerin işçi alacaklıları karşısında sınırlı bir haciz koruması altında bulundurulmaları da sözkonusudur (9).

Çalışmamızda öncelikle, işçi ücretinin, bu ücrete yönelik haciz halinde korunmasını, daha sonra ise, işçi ücretinin işverenin iflası ve işverene yönelik haciz halinde korunmasını inceleyeceğiz.

1- İŞÇİ ÜCRETİNİN BU ÜCRETE YÖNELİK HACİZ HALİNDE KORUNMASI

Kural olarak alacaklılar, alacaklarını alamadıkları zaman, borçlunun malvarlığını teşkil eden ve parasal bir değer taşıyan, mal, alacak ve hakları haczedebilirler (10). Bu açıdan, borçlunun malvarlığı alacaklılara karşı bir çeşit teminat oluşturmaktadır. Ancak malvarlığında yer alan bütün mal ve haklar,

(7) NARMANLIOĞLU, s. 206; EKONOMİ, s. 130.

(8) ÇELİK, s. 107; CENTEL, s. 47.

(9) CENTEL, s. 330; EKONOMİ, s. 148.

(10) Talih UYAR, İcra Hukukunda Haciz, 2. B., Manisa 1990, s. 468; Baki KURU-Ramazan ARSLAN-Ejder YILMAZ, İcra ve İflas Hukuku, Ders Kitabı, 4. B., Ankara 1993, s. 197; Baki KURU, İcra ve İflas Hukuku, C. 1, 3. B., İstanbul 1988, s. 778; Saim ÜSTÜNDAĞ, İcra Hukukunun Esasları, 3. B., İstanbul 1982, s. 190 vd.; İhan E. POSTACIOĞLU, İcra Hukuku Esasları, 4. B., İstanbul 1982, s. 330.

istisnasız olarak, alacaklıların alacaklarının teminatı durumunda değildir (11). Zira, borçlunun ve ailesinin hayatını ve ekonomik varlığını sürdürebilmesi için, bazı mal ve haklarının haczedilemeyeceği esası kabul edilmiştir (İİK.md.82-83).

Haczin konusunun bu şekilde sınırlandırılmasının temelinde bir takım sosyal düşünceler yer almaktadır. Bundan dolayı, özellikle borçlunun hayati ihtiyaçlarını karşılayacak malların kendisine bırakılıp, başkasına muhtaç hale gelmesinin engellenmesi suretiyle korunması ve bunun yanında takip hukukunun ihtiyaçlarının mümkün olduğu ölçüde karşılanması amaçlanmaktadır (12). Bu düşüncelerin sonucu olarak, haczi mümkün olmayan mallar kategorisi, İİK.md.82 ve 83'de düzenlenmiştir.

Borçlunun bazı mal, hak ve alacaklarının tamamının haczi mümkün olmayıp, bunlar, İİK.md.82'de 12 bent halinde belirtilmiştir. Bazı durumlarda ise, haciz yolu tamamıyla kapatılmamış, sadece sınırlandırılmıştır. Bu suretle, İİK.md.83'de kısmen haczi caiz olan mallar düzenlenmiştir. Borçlunun emek vererek elde ettiği haklarla, belirli dönemlerde elde ettiği hakların ne oranda haczedilebileceği, bu maddede belirtilmiştir. Buna göre, "Maaşlar, tahsisat ve her nevi ücretler, intifa hakları ve hasılatı, ilama müstenid olmayan nafakalar, tekaüd maaşları, sigortalar veya tekaüd sandıkları tarafından tahsis edilen iradlar, borçlu ve ailesinin geçinmeleri için icra memurunca lüzumlu olarak takdir edilen miktar tenzil edildikten sonra haczolunabilir. Ancak, haczolunacak miktar bunların dörtte birinden az olamaz. Birden fazla haciz var ise, sıraya konur. Sırada önde olan haczin kesintisi bitmedikçe sonraki haciz için kesintiye geçilemez".

İcra hukukunda, işçi ücretinin haczi, bu madde gereğince, "kısmen haczi caiz olan şeyler" kategorisinde yer almıştır. Böylece, tek geçim kaynağı ücret olan işçi ve ailesinin korunması amacıyla, ücretinin bir bölümünün takip dışı bırakılması esası kabul edilmiştir (13).

İşçi ücretinin haczinin sınırlandırılması ile ortaya çıkan ücretin bir bölümünün haczedilmezliği esası, İİK.md.83'ün yanısıra, "ücretin saklı kısmı" başlığı altında, İş K.md.28'de de düzenlenmiştir. Bu hükme göre, "İşçilerin aylık ücretlerinin dörtte birinden fazlası haczedilmez veya başkasına devir ve temlik olunamaz. Ancak işçinin bakmak zorunda olduğu aile üyeleri için hakim tarafından takdir edilecek miktar bu paraya dahil değildir".

İİK.md.83 ile İş K.md.28'de yer alan bu düzenlemeler arasında, işçi ü-

(11) POSTACIOĞLU, s. 330; ÜSTÜNDAĞ, s. 190 vd.; CENTEL, s. 341.

(12) UYAR, s. 468; POSTACIOĞLU, s. 330; ÜSTÜNDAĞ, s. 190.

(13) CENTEL, s. 342; KURU, s. 833; POSTACIOĞLU, s. 373; ÜSTÜNDAĞ, s. 215.

retinin haczinde gözönünde bulundurulacak ölçü ile haczedilemeyecek ücret miktarı bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Kanaatimizce, her ne kadar İcra ve İflas Kanununda yeralan düzenlemede "kısmen haczi caiz olan şeyler" içinde ücret de sayılmış olmasına rağmen, İş Kanunu, İcra ve İflas Kanununa göre, hem özel nitelikte hem de sonraki tarihli bir düzenlemedir (14). Bu açıdan İş Kanununa tabi işçiler bakımından, İş K.md.28 hükmü uygulanmalı ve bunun İİK.md.83 hükmünü kaldırdığı kabul edilmelidir. İş Kanununa tabi olmayan işçiler hakkında ise, İİK.md.83 hükmü uygulanmalıdır (15).

İİK.md.83'de ücretin, "borçlu ve ailesinin geçinmeleri için icra memurunca lüzumlu olarak takdir edilen miktar tenzil edildikten sonra" haczolunabileceği, ayrıca bu miktarın, ücretin dörtte birinden az olamayacağı belirtilmektedir. Ancak, İş K.md.28 hükmü, işçi ve ailesinin geçinmeleri için gerekli ücret miktarının takdirini hakime bırakmaktadır. Bu durumda da, belirlenen miktar, ücretin haczedilebilecek bölümüne dahil edilmemiştir.

Uygulamada, gerek İcra ve İflas Kanununa göre, gerekse İş Kanununa göre, işçi ve ailesinin geçimi için zorunlu olup, haczedilemeyecek ücret miktarının belirlenmesi oldukça zordur. Bu durumda, öncelikle işçi ailesi kavramının belirlenmesi gerekir. İşçi ailesi kavramı, geniş yorumlanmalı ve sadece eş ve 18 yaşını doldurmamış çocuklardan oluşan bir bütün olarak anlaşılmamalıdır (16). Zira, işçinin kanunen (MK.md.152/2) bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yanısıra, kanunen (MK.md.315) yardımıyla yükümlü olduğu yakınlarının da, birlikte oturulmasa dahi, aileden sayılmaları, sözkonusu hükümlerin amacına uygun düşmektedir (17). Bu konuda, işçinin kanunen değilse bile, ahlaken bakmak durumunda olduğu yakınları da, aile kavramı içinde yorumlanmalıdır (18). Dolayısıyla, belli bir sosyolojik veya biyolojik ölçünün dışında, aile kavramının sınırları, hayat ihtiyaç ve gereklerine göre belirlenmelidir (19).

Aile kavramının sınırı bu şekilde belirlendikten sonra, işçi ve ailesinin geçimi için gerekli miktarın saptanması gerekir. Bu miktarı, İş Kanununa göre hakim, İcra ve İflas Kanununa göre icra memuru, işçi ailesinin üyelerinin sayısını, bunların gerektirdiği giderler ile aileye yaptıkları parasal katkıları gözönünde bulundurarak, sosyal, eğitim ve sağlık durumlarına (20) göre takdir eder

(14) KURU, s. 834; KURU-ARSLAN-YILMAZ, s. 219-220.

(15) CENTEL, s. 343.

(16) CENTEL, s. 337; Erkan ÇANAK, Maaş ve Ücret Haczi, Adalet Dergisi, S. 3, 1984, s. 571.

(17) Mustafa ÇENBERCİ, İş Kanunu Şerhi, Ankara 1984, s. 540.

(18) REİSOĞLU, s. 93; CENTEL, s. 337.

(19) ÇANAK, s. 571.

(20) Doktor, ilaç ve benzerleri için yapılan fazla masrafların, ücretin haczedilemeyen kısmının hesaplanmasında dikkate alınabilmesi için, bunların işçi tarafından isbat edilmesi gerekir. Bkz. ÜS-TÜNDAĞ, s. 216, dn. 584; UYAR, s. 703.

(21) (22). Hakim veya icra memuru, işçi ve ailesinin geçimi için gerekli miktarın takdirini kendisi yapabileceği gibi, gerekli durumlarda, bilirkişiye de başvurabilir. Bu konudaki karara karşı, işçi ve ailesinin Tetkik Mercii'ne şikayet hakkı (İİK.md.16) vardır (23).

İşçi ücretinin haczinde, haczedilemeyecek miktar bakımından, İİK.md.83 ile İş K.md.28 arasında uyum yoktur. İİK.md.83/2'ye göre, "...haczolunacak miktar, bunların dörtte birinden az olamaz". Yani, ücretin "... borçlu ve ailesinin geçinmeleri için icra memurunca lüzumlu olarak takdir edilen miktar tenzil edildikten sonra..." haczolunabileceği; haczolunacak miktarın ise her halde ücretin dörtte birinden az olamayacağı belirtilmektedir. Bu durumda, işçinin ücretinin tamamı, işçi ve ailesinin geçinmeleri için yeterli olmasa bile, sözkonusu hüküm gereğince, işçi ücretinin dörtte biri haczedilebilecektir. Yani işçi ücretinin haczinde, asgari sınır, ücretin dörtte biri olup, icra memuru her halde bu kısmı haczedecek; ancak dörtte birinden daha fazla miktarı haczetmek isterse, işçi ve ailesinin geçimi için gerekli olarak belirlenen miktar, azami sınırı teşkil edecektir (24). Başka bir ifade ile, işçi, kendisi ve ailesinin geçinmesi için gerekli olan miktarın, ücretin dörtte üçünden daha fazla olduğunu ve haczin dörtte birden daha az miktar hakkında yapılmasını isteyemez. Ancak uygulamada, genellikle borçlunun ücretinin dörtte birinin haczi ile yetinilmektedir (25).

İş K.md.28'de ise, işçilerin aylık ücretinin dörtte birinden fazlasının haczedilemeyeceği belirtilmektedir. Ancak, ücretin haczedilemeyecek dörtte üçlük kısmı, işçinin bakmak zorunda olduğu aile üyeleri için hakim tarafından belirlenecek miktardan az ise, bu durumda haczedilebilecek miktar, ücretin dörtte birinin altında kalabilecektir (26). Başka bir ifade ile, işçinin ailesi için takdir edilen miktar, ücretten çıkarıldıktan sonra, kalan kısım, ücretin dörtte biri oranına kadar haczedilebilecektir (27). Böylece, işçi ücretinin, işçi ve ailesinin geçimi

(21) CENTEL, s. 333; ÜSTÜNDAĞ, s. 215, 216; ÇANAK, s. 571; UYAR, s. 703; NARMANLIOĞLU, s. 226; KURU-ARSLAN-YILMAZ, s. 220; ÇENBERCİ, s. 539; REİSOĞLU, s. 193, 194.

(22) Bunların dışında, işçi ve ailesinin geçimi için gerekli miktarın tesbitinde, işin gerektirdiği ölçüde, ikamet masrafları, haczedilemeyen bir mal alınmışsa taksit borçları, tahsil masrafları, işçinin aile hukuku kurallarına göre, ailesi fertlerinden aldığı veya almaya yetkili olduğu gelirler de dikkate alınmalıdır. Bkz. ÜSTÜNDAĞ, s. 216.

(23) Yargıtayın bu konudaki bir kararına göre, "Borçlunun almakta olduğu maaş, ücret ve tahsisat kendisinin ve ailesinin geçimleri için lüzumlu miktarda hariç tutulmak suretiyle tamamen haczedilebilir (İİK.md.16, 17, 18, 83). Geri kalan para kendisini ve ailesinin geçimine kifayet etmediği takdirde borçlu bu sebeple ve 83. maddeye tevfikan şikayette bulunabilir", YİD., 30.1.1968, E. 1018, K. 898, Memduh YELEKÇİ/İlhami YELEKÇİ, No.lu, İzahlı, İçtihatı Uygulamada İcra ve İflas Kanunu, 3.B., Ankara 1994, s. 265. Ayrıca bkz. KURU, s. 834; UYAR, s. 703.

(24) KURU-ARSLAN-YILMAZ, s. 274; UYAR, s. 703; ÜSTÜNDAĞ, s. 219; POSTACIOĞLU, s. 373; KURU, s. 834.

(25) CENTEL, s. 343; KURU-ARSLAN-YILMAZ, s. 274; KURU, s. 834; ÇANAK, s. 575.

(26) EKONOMİ, s. 149; NARMANLIOĞLU, s. 226; TUNÇOMAĞ, s. 134; ÇENTEL, s. 343.

(27) NARMANLIOĞLU, s. 226.

için belirlenen miktardan az olması halinde, haczin yapılması mümkün değildir.

Haczedilemeyecek ücret miktarı, İş K.md.28'in 2869 sayılı Kanununun 6. maddesi ile değiştirilmesinden önceki dönemde, "ayda 240 TL" olarak belirlenmişti. Söz konusu değişiklikle, bu miktarın, "aylık ücretin dörtte birinden fazla olması esası" kabul edilmiştir. Sabit miktar yerine, işçi ücretinin belirli bir oranının esas alınması, işçiyi koruma amacının gerçekleşmesi açısından yerinde olmuştur (28). Ancak, İş K.md.28'de böyle bir değişiklik yapılmış olmasına rağmen, Deniz İş K.md.32'de bir değişikliğe gidilmemiştir. Bu durumda, haczedilemeyecek ücret miktarı, gemiadamları bakımından halen ücretin 240 TL'dir. Söz konusu miktar ile, İş K. değişik md. 28 hükmünde belirlenen oran arasında paralellik sağlanması, gemiadamlarının ücretlerini belirli bir teminat sağlayacaktır (29).

Haczedilemeyecek ücret miktarı belirlenirken, ücretin asıl ücret veya asıl ücretle birlikte ücret eklerini de içerip içermediğinin gözönünde bulundurulması gerekir. Bu konuda, kanunda bir açıklık bulunmamaktadır. Doktrinde bu gerekçeyle, burada sözkonusu olan ücretin İş K.md.26/1 anlamında "genel anlamda ücret", yani asıl ücret olduğu ileri sürülmektedir (30). Ancak bu durum, İş K.md.28 ve Deniz İş K.md.32'nin amacına ters düşmektedir. Dolayısıyla ücretin, asıl ücretin yanısıra, fazla çalışma, hafta tatili, ulusal bayram ve genel tatil ücretleri (İş K.md.30/2), prim, ikramiye ile yeme, içme, giyim, barındırma, ısıtma ve aydınlatma karşılığı şeklinde görülen aynı ödemeler gibi ücret eklerini de içermesi, hacizde işçinin ve ailesinin korunması esasına daha uygundur (31).

İşçi ücretinin haczi, bu şekilde sınırlanmakla beraber, İş K.md.28 ile Deniz İş K.md.32'de "bu kayıtlamalar, nafaka borcu alacaklılarının haklarını kaldırmaz" hükmüne yer verilerek, nafaka alacağı için takip yapan alacaklının alacağı için işçi ve gemiadamının ücretinin tamamının haczedilebilmesi imkanı yaratılmıştır (32).

Nafaka miktarı, mahkeme tarafından borçlu ve nafaka alacaklısının geçimi için gerekli miktar gözönünde bulundurularak belirlenir. Söz konusu nafaka alacağı, işlenmiş veya işleyecek miktar olabilir. Eğer işçinin ücretine hem işlenmiş hem de işleyecek nafaka alacağı için haciz talebinde bulunulursa, işçi ücretinden öncelikle, "işleyecek nafaka alacağı" kesilir, daha sonra kalan bölümün dörtte biri

(28) ÇENBERCİ, s. 539; CENTEL, s. 344.

(29) CENTEL, s. 344.

(30) ÇENBERCİ, s. 538.

(31) CENTEL, s. 344.

(32) Burada sözkonusu olacak nafakalar, Medeni Kanunun öngördüğü tedbir, iştirak ve yoksulluk (MK.md.315) nafakalarıdır.

de "işlemiş nafaka alacağı" için kesilir (33).

Nafaka alacaklarının ücretin tamamına ulaşmadığı hallerde, adi alacaklar ile imtiyazlı olan nafaka alacağının İİK.md.83 bakımından, ücretin haczedilemez bölümü üzerine yapacakları etki hakkında doktrinde farklı görüşler ileri sürülmektedir.

POSTACIOĞLU, İİK.md.83'ün ücretin dörtte birini mutlak olarak alacaklılara bıraktığını, böylece adi alacaklılara sözkonusu dörtte birlik ücret miktarı üzerinde bir çeşit imtiyaz tanınmış olduğunu ve bu nedenle de, nafaka alacaklısının ücretin dörtte üçlük miktarından tatmin olunacağını, dörtte birlik kısmın ise adi alacaklılara bırakılacağını belirtmiştir (34).

ÜSTÜNDAĞ ise, nafaka alacaklarından kalan ücret bölümünün, işçi ve ailesinin geçinmesi için belirlenen miktar çıktıktan sonra ve dörtte birden aşağı olmamak üzere, diğer alacaklar tarafından haczedilebileceğini kabul etmiştir (35).

Kanaatimizce, belirtilen bu son görüş yerindedir. Zira, İİK.md.83'de, ücretin dörtte birini alacaklılar arasında bir ayırım yapılmadan haczedilebileceği belirtilmemiş; ancak İş K.md.28 ile Deniz İş K.md.32'de nafaka alacaklıları konusunda, her hangi bir kayıtlamanın sözkonusu olamayacağını kabul edilmesi suretiyle, adi alacaklar için belli bir miktar ayrılmamıştır. Dolayısıyla, ücretten nafaka alacağı çıkarıldıktan sonra, işçi ve ailesinin geçimi için gerekli olan miktar da ayrıldıktan sonra, kalan miktar üzerinde, dörtte birden az olmamak üzere adi alacaklar için haciz konulabilir.

İşçinin ücreti üzerinde, bir adi alacakdan dolayı haciz varken, nafaka alacaklısının hem işlemiş hem de işleyecek nafaka alacağı için haciz talebinde bulunması halinde, öncelikle işçinin ücretinden "işleyecek nafaka alacağı" kesilir; sonra ücretin kalan bölümünün dörtte biri, nafaka alacaklısından önce haciz talebinde bulunan alacaklı için haczedilir ve bu alacak tamamen ödenir. Daha sonra işçinin ücreti, dörtte bir oranına kadar "işlemiş nafaka alacağı" için kesilir (36).

İİK.md.83/a'ya göre, "82 ve 83 üncü maddelerde yazılı mal ve hakların haczolunabileceğine dair önceden yapılan anlaşmalar muteber değildir". Zira borçlu, hacizden evvel böyle bir feragatin sonuçlarını tahmin edemez. Ayrıca bir malın haczedilemez olduğu ancak borçlunun ve ailesinin haciz anındaki durumuna göre tespit edilir. Bununla beraber, borçlunun haciz sırasında ondan

(33) İİD. 25.11.1954, T., 4910/5076. Karar metni için bkz. UYAR, s. 708, 709.

(34) POSTACIOĞLU, s. 372, 373 ve dn. 96.

(35) ÜSTÜNDAĞ, s. 220. Aynı doğrultuda bkz. UYAR, s. 704; CENTEL, s. 345 ve İİD. 13.2.1958 T., 866/821. Karar metni için bkz. UYAR, s. 708.

(36) ÜSTÜNDAĞ, s. 220; UYAR, s. 704.

sonraki bir devrede muayyen bir mal, maaş veya ücretinin haczedilemezlik sıfatından feragat etmesi geçerlidir. Bu feragat açık bir bayan ile olabileceği gibi, şikayet hakkının kullanılmaması suretiyle zimni de olabilir (37).

İşçi ücretinin haczedilebilen kısmına, birden fazla alacaklı tarafından haciz koydurulursa, bu hacizler konuluş tarihlerine göre sıralanır. Bu durumda ücret, ilk alacaklı tarafından kısmen haczedildikten sonra, bu haczin kesintisine gidilemez (İİK.md.83/2).

İşçinin ücreti haczedilince, icra dairesi, işçinin yanında çalıştığı işverene durumu bir yazı ile bildirir. Bu bildiriye, işçinin ücretinin haczedildiği, işçinin ücret miktarının en geç bir hafta içinde icra dairesine bildirilmesi ve borç bitinceye kadar icra dairesinin bildiri gereğince haczedilen ücret miktarının işçinin ücretinden kesilip, hemen icra dairesine gönderilmesi hususları işverene ihtar olunur (İİK.md.355/1). İşveren, işçinin durumundaki değişiklikleri de derhal icra dairesine bildirmek zorundadır (İİK.md.355/2).

İİK.md.355'de yeralan hükümlere uymayanların, kesmedikleri veya kesip de ilk vasıta ile göndermedikleri para, ayrıca mahkemeden hüküm alınmasına gerek kalmaksızın, icra dairesince bu kimselerin ücretlerinden veya diğer mallarından alınır (İİK.md.356). Bu hükümlere uymamış olanlar hakkında ceza kovuşturması da yapılır (İİK.md.357).

2- İŞÇİ ÜCRETİNİN İŞVERENİN İFLASI VE İŞVERENE YÖNELİK HACİZ HALİNDE KORUNMASI

I- İŞVERENİN İFLASI HALİNDE

İflas borçlunun bütün alacaklılarının haczedilebilen bütün malvarlığından eşit olarak tatminini amaçlayan bir cebri icra yoludur. Yani, iflas talebinde bulunarak, mahkemeden iflas kararını almış olan alacaklının, diğer alacaklılara karşı bir öncelik hakkı olmadığı gibi, alacağını iflas masasına bildirmiş olan bir alacaklının da, daha sonra bildiren alacaklılar yanında bir üstünlüğü yoktur. Ancak, İİK.md.206 hükmü ile, ilk beş sıradaki alacaklılara imtiyaz tanınmıştır. Söz konusu imtiyaz, zaman bakımından olan bir imtiyaz olmayıp, alacakların niteliğine bağlı olan bir imtiyazdır (38). İşçinin ücretine ilişkin alacaklar da, işverenin iflası durumunda özel bir korumadan yararlanan, imtiyazlı alacaklardandır.

Masa mallarının satılmasının sonunda elde edilen paradan, rehinli ala-

(37) Yargıtayın bu konuda bir kararına göre, "Hacizden evvelki feragati ile borçluyu ilzam etmeye İİK.nin 83/a maddesi hükmü elverişli değildir", YİİD., 16.11.1971, E. 11683, K. 11554, YELEKÇİ, s. 265.

(38) KURU-ARSLAN, YILMAZ, s. 464 vd.

caklar, masa alacakları, bir malın ayınından doğan amme alacakları ve özel kanunlarla kabul edilmiş imtiyazlı alacaklar ödendikten sonra kalan para, İİK.md.206'da belirtilen sıraya göre adi alacakların (imtiyazlı ve imtiyazsız) ödenmesine tahsis edilir.

İşçi ücretine ilişkin alacaklar da imtiyazlı bir iflas alacağı olup, İİK.md.206'da yer alan sıralamada birinci sırada bulunmakta ve şu şekilde belirtilmektedir. "A) İflasın açılmasından evvelki bir yıl için hizmetçi ücretleri; B) İflasın açılmasından evvelki bir yıl için yazıhanenin memur, katip ve müstahdemleri ile müessesede daimi çalışan memur ve müstahdemlerin ücretleri; C) İflasın açılmasından evvelki bir yıl için gündelik veya parça üzerine çalışan fabrika işçileri ile sair işçilerin kanun ve sözleşmelerden doğan ücret ve para ile ölçülebilen hak ve menfaatleri...".

İşçi ücretine tanınan bu imtiyaz, işverenin iflasından önceki ücret alacaklarına ilişkindir. Zira, bu döneme ait işçi ücreti alacağı, iflas alacağı olup, İİK.md.206'daki imtiyazdan yararlanır. Ancak, işverenin iflasından sonraki döneme ilişkin ücret alacağı hakkında böyle bir imtiyaz sözkonusu değildir (39). Aynı şekilde, imtiyazlı olarak kabul edilen işçi ücretleri, iflasın açılmasından evvelki bir yıllık ücretleridir. Bu sebeple, bunun dışındaki ücret alacakları hakkında da imtiyaz sözkonusu değildir (40).

İİK.md.206'da yer alan altı sıranın herbiri kendi aralarında eşit haklara sahiptirler. Ayrıca, bir sıra evvelki alacaklılar alacaklarını tamamen alamadıkça, sonra gelen sıradakiler bir şey alamazlar (İİK.md.207). Dolayısıyla, birinci sırada belirtilen işçi ücreti alacağı ödenmedikçe, diğer sıralardaki alacakların ödenmesine geçilemez.

II- İŞVERENE YÖNELİK HACİZ HALİNDE

İşverenin iflası halinde, işçi ücreti alacağının diğer alacaklar karşısındaki imtiyazı, haciz bakımından da sözkonusudur. Zira, tamamlama haczi ile haczedilen malların satış tutarı ile, daha önce haczedilmiş ve satılmış bulunan malların satış tutarı toplamı, aynı derecede hacze iştirak etmiş olan (İİK.md.100-101) bütün alacaklıların alacağını tamamen ödemeye yetmezse, icra dairesi alacaklıların bir sıra cetvelini yapar (İİK.md.140). Bu sıra, alacaklılar md. 206 gereğince iflas halinde hangi sıraya girmeleri gerekiyorsa, buna göre belirlenir (İİK.md.206/2) (41). Dolayısıyla, İİK.md.206'ya göre birinci sırada yer alan işçi

(39) İlhan POSTACIOĞLU, İflas Hukuku İleleleri I, İstanbul 1978, s. 195; CENTEL, s. 347; NARMANLIOĞLU, s. 230; KURU-ARSLAN-YILMAZ, s. 544.

(40) POSTACIOĞLU, İflas, s. 195; NARMANLIOĞLU, s. 220.

(41) Daha geniş bilgi için bkz. Saim ÜSTÜNDAĞ, İflas Hukuku Dersleri, (İflas-Konkordato-İptal Davaları), İstanbul 1983, s. 107 vd.; POSTACIOĞLU, s. 534 vd.; ÜSTÜNDAĞ, s. 345 vd.; KURU-ARSLAN-YILMAZ, s. 465-466.

ücreti alacağı, işveren hakkında haciz yoluyla yapılan takipde de, kanunen birinci sırada kabul edilmiştir.

Ayrıca, İİK.md.317 gereğince, Bakanlar Kurulu, özellikle sürekli ekonomik buhran gibi olağanüstü durumlarda, borçlulara borçlarını ödemeleri için uzun süreler tanıyabilirler. Ancak, bu süreler, işverenin ücret borçları hakkında uygulanmaz; işçiler ücret alacaklarını bu süreler içinde de talep ve takip edebilirler (İİK.md.326/1) (42).

İşveren hakkında yapılan hacizler konusunda, İş Kanununda da özel bir düzenleme bulunmaktadır. İş K.md.29/3'e göre, "Anılan müteahhitlerin bu maddedeki her çeşit teminat ve istihkakları üzerinden yapılacak her türlü devir ve el değiştirme işlemleri veya haciz ve icra takibi bu işte çalışan işçilerin ücret alacaklarının üç aylık tutarından fazlası hakkında hüküm ifade eder". Hükümde ifade edilen müteahhitler, genel ve katma bütçeli dairelerle, mahalli idareler veya kamu iktisadi teşebbüsleri yahut özel kanunla verilmiş yetkiye dayanılarak kurulan banka kuruluşların her türlü bina, köprü, hat ve yol inşası gibi yapım ve onarım işlerini verdikleri kişilerdir (İş. K.md.29/1). Aynı maddenin 4. fıkrasına göre ise, "Bir işverenin üçüncü kişiye karşı olan borçlarından dolayı işyerinde bulunan tesisat, malzeme, ham, yarı işlenmiş veya tam işlenmiş mallar veya başka kıymetler üzerinde yapılacak haciz ve icra takibi, bu işyerinde çalışan işçilerin icra kararının alındığı tarihten önceki üç aylık dönem içindeki ücret alacaklarını karşılayacak kısım ayrıldıktan sonra kalan kısmı üzerinde hüküm ifade eder".

SONUÇ

Ücret genel olarak, yapılan bir işin karşılığıdır. Bu açıdan ücret, işçinin hizmet sözleşmesine dayanarak, işveren yararına gördüğü işin karşı edimi olmaktadır.

İşveren karşısında ekonomik açıdan zayıf durumda olan işçi açısından ücret, tek geçim kaynağıdır. İktisadi ve sosyal öneminden dolayı, ücretin korunması, emredici hukuk kuralları konularak, işverenin ücret ödeme borcuna geniş ölçüde müdahale edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Genel olarak ücretin korunması, işçinin ücret alacağının ödenmesini tehlikeye düşürecek işlemlerin önlenmesini ifade etmektedir. Yani, işverenden, üçüncü kişilerden ve hatta işçinin kendisinden kaynaklanabilecek ve ücretin belli bir sınırın altına inmesine veya tamamen ortadan kaldırılmasına ilişkin işlemlerin önlenmesi amaçlanmaktadır. Ücretin, işçi alacaklıları karşısında sınırlı bir haciz

koruması altında olması, işverenin iflası veya işverene yönelik icra takibi halinde, işçinin ücret alacağına ilişkin haklarının mümkün olduğunca korunması ücretin teminatını oluşturur. Buna ilişkin düzenlemelere, İcra ve İflas Kanununun yanı sıra, İş Kanununda da yer verilmektedir.

İşçi ücretinin haczinin sınırlanması, kısmen haczedilebilme içinde düşünülmüş ve tek geçim kaynağı ücret olan işçi ile ailesinin korunması amacıyla, ücretin bir bölümünün takip dışı bırakılması esas kabul edilmiştir. İşverenin iflası veya işverene yönelik haciz halinde, işçi ücretine ilişkin alacaklar, İİK.md.206'daki sıralamada ilk sırada yer almakta ve imtiyazlı bir iflas alacağı sayılmaktadır.